

MAGYARORSZÁG BELPOLITIKAI HELYZETE

1985-1989 KÖZÖTT

Magyar András
Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

Magyarország az ötvenes évekbeli gazdaságpolitikája után önellátóvá vált, és az életszínvonal jelentősen megváltozott. A hetvenes évek felé haladva romlás következett be, több tényező tetőzte a hanyatlást, amely az 1980-as évekre csúcsosodott ki. Egyre inkább kimerültek a gazdaság forrásai, nem volt elegendő munkaerő, az iparban sem voltak képesek növelni a termelés mértékét. Gazdasági programot fogadtak el, amely lelassította az ország gazdasági fejlődését¹, s a politikai életben az egypártrendszer lett meghatározó. Az állam elsődleges feladatának a szocializmust tekintették. Személyi változások léptek fel a politikai életben, a felvett hitelek által az ország gazdasága lassacskán felemészte, így a nyolcvanas évek közepére az ország teljesen eladósodott.² Súlyosbította a helyzetet, hogy a szükséges modernizálásokat sem voltak képesek végrehajtani, nem volt kellően felszerelve a vasútvonal, az utak kiépítetlenek voltak, a csatornahálózat elavult, a bérek 7 %-kal csökkentek. Kádár hiába próbálta megkezdett politikáját folytatni – egy általános, minden társadalmi rétegre kiterjedő életszínvonal emelését – a társadalmi és gazdasági problémák olyan súlyossá váltak, hogy a társadalmon belül nyílt támadás indult el.

A '80-as évek első lényeges belpolitikai lépése az volt, hogy 1985. június 8-
ra országgyűlési választásokat írtak ki. Előtte módosították a választási rendszert az
1983. évi III. tc alapján.³ Kötelező lett a kettős jelölt állítása, a 71 spontán jelölt

¹ Az 1985. évi II. tc a népgazdasági tervezetről szóló 1972. évi VII. tc módosításáról és egységes szövegéről.

² 1988-ban meghaladta a 17 milliárd dollárt az ország adóssága. Ábel István: Gazdasági tendenciák és a stabilizáció 559. old. In: Magyarország politikai évkönyve, 1988

³ Az 1983. évi III. tc alapján, az országgyűlési képviselők és tanácsstagok választásáról, az országgyűlés szocialista demokrácia továbbfejlesztése, a választási rendszer demokratizmusának továbbfejlesztése, a népképviselői testületek tevékenységének hatékonyabbá tétele, a választások előkészítésének, lebonyolításának egyszerűsítése érdekében az alkotmányos alapelveknek megfelelően szabályozza. Magyar Közlöny

közül 41 jutott mandátumhoz.⁴ Az 1985-ös évben egy másik jelentős esemény is történt, 1985. június 14-e és 16-a között tartották a monori találkozót, ahol az ellenzéki reformkörök gyűltek össze, hogy megvitassák az ország helyzetét. A találkozón 45-en vettek részt, az esemény jelentős személyiségei: Csoóri Sándor és Csurka István, Kenedi János, Laki Mihály, Bauer Tamás az ismertebb személyek közül (lásd melléklet). A találkozót Donáth Ferenc szervezte meg és egyben ő volt a házigazdája is.⁵

Csurka István Új magyar önépítés című művének megvitatásával kezdték el a gyűlést. Csurka művében a következőképpen fogalmazott:

„Az úgynevezett demokratikus ellenzék legélesebb, leglényegesebb kritikája sem fáj úgy, mint a nemzetiék halk, visszafogott kérdésfeltevései. Mert ez akkor is az ősi sebet sérti fel, teszi véreissé, ha nem akarja, ha csak halkán kiejti a szót: magyarok vagyunk. Ki kell lépni a politikai-hatalmi koordináták közül. Belátva, hogy a hatalmi viszonyokon, a földrajzi helyzeten, de még a belső hatalmi helyzeten sem tud a magyarság önerejéből gyökeresen változtatni; meg kell teremteni, ki kell dolgozni a politikától függetlenül ember életstratégiáját. Annak az engedelmes, szorgos, szolid állampolgárnak az életelveit kell kidolgozni, aki a hatalom, az uralom kérdéseit nem vitatja, s ezáltal nem is készíti félelem szülte, idegesen erőszakos lépésekre a hatalmat, de aki saját belső függetlenségét, önépítő munkáját, egyéni életének kiterjedését maga szabja meg. Az önépítés programjának alapvetően és hangsúlyosan magyar programnak kell lennie. Ezt a magyar nemzeti jelleget nem a veszélyeztetettség indokolja, hanem a siker igénye. Nem lehet sikeres itt a Duna-tájon semmilyen mozgalom, amelyik nem nemzeti.” Nem maradhatott ki a tanácskozásból a kisebbség kérdésével való foglalkozás sem. Kenedi János a demokratizálódást hangsúlyozta, *„a nemzeti kisebbségek kérdése is alapfokon a belpolitika kérdéskörébe tartozik, hiszen csak akkor vállalhatnánk magunkra a határon túli magyarok jogainak demokratikus képviseletét, ha a magunk életének*

⁴ Egy másik törvényt is hoztak ebben az évben, mégpedig az 1985. évi VI. tc az alkotmány és a választási törvény kiegészítéséről.

⁵ Donáth Ferenc a Márciusi Frontot szervezte, később a népi- parasztság híve volt, a találkozón az 1956-os veteránokat képviselte. Valuch Tibor: Egy elkötelezett reformer c. cikkében ír Donáth Ferencről. Rubicon 1995. 8. 18-22 old.

demokráciájára, hivatkozhatnánk megföllebezheterlen igazságként...”⁶ Szó volt az ország külpolitikai helyzetéről, és a belpolitikai kérdések megoldásáról (közjogi kérdések) is. A résztvevők igyekeztek kiutat keresni az adott helyzetből.

A monori események után sem csillapodtak a kedélyek a társadalmon belül, megkezdődött a tiltakozás a bős- nagymarosi erőmű építése ellen, az emberek aláírásgyűjtésbe kezdtek, hogy rendezzenek nyilvános népszavazást ezen esettel kapcsolatban.⁷ Tüntetések szervezését fontolgatták, de végül nem történt semmi jelentős változás.

1987. szeptember 27-én tartották a lakitelki találkozót.⁸ Az 1985-ben összeült ellenzéki tagok ismét úgy érezték, hogy megoldást kell találni az ország bajára, orvosolni kell a meglévő problémákat.

Lezsák Sándort kérték fel, hogy szervezze meg a találkozót, aki saját tanyáját választotta a tanácskozás színhelyéül. 181 ember vett részt a találkozón.⁹ Az országban fellépő gazdasági- társadalmi problémát, a politikai életben felmerülő elégedetlenséget, valamint a kulturális élet és a közoktatás gondjait igyekeztek megtárgyalni. Több, mint harminc felszólalója volt a találkozóknak, akik igyekeztek javaslataikat összegyűjteni. Közösén értékelték az elhangzott beszédeket és igyekeztek megoldást találni a problémákra. Csurka István ezen eseményen is kifejtette mondanivalóját:

„nem hiszem, hogy akármelyikünk is pontosan meg tudná határozni, miért gyűltünk most itt össze.. mintha valami nagy veszély fenyegetne bennünket személy szerint és együttesen is, mint magyarokat és ennek a nagy vésznek az előrevezető árnyéka rántana össze...”¹⁰

⁶ A monori tanácskozás, 1985. június 14-16. az előadások leírása.

⁷ Lányi Gábor: A kuvik éve- környezetvédelmi jelzések 152. old. in: Magyarország politikai évkönyve, 1988 (szerk.: Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László) Debrecen, 1989.

⁸ Lakitelek, 1987. A magyarság esélyei. A tanácskozás hiteles jegyzőkönyve, amelyben rögzítve vannak a felszólalások. (szerk.: Agócs Sándor, Medvigy Endre) Lakitelek, Budapest, 1991. A mű elején Lezsák ezen szavakkal kezdte el a tanácskozást: *„tervszerű, hogy e baráti találkozó megszerveződött. Ehhez nem lett volna elegendő a politika még ma is kétséges, ingadozó türelmi rendelete.”* (5. old.)

⁹ A résztvevők nevének a listája megtalálható Lakitelek, 1987. A magyarság esélyei c. könyvben 215-218. old.

¹⁰ Csurka István: Új magyar önépítés Budapest, 1991 132. old.

A tanácskozáson megalakult a Magyar Demokrata Fórum¹¹, amely létrejöttéről Csurka a következőképpen vélekedett: *”...az MDF ebben a helyzetben alkotja meg a programját. Ez nemhogy ellentmondás, ez már szinte nevetséges. Milyen programja lehet ugyan a ragacsban fürdő verébnek? Szabad itt programról beszélni?...az MDF éppen az a lényege, hogy akolba tereli a nemzet megoldatlan kérdései iránt felelősséget érzők, jobbulás érdekében most már tevékenykedni akarók szétszórt táborát..”*¹²

1987-ben fogalmazódott meg a gondolat a demokratikus ellenzék *Társadalmi szerződés* c. programjában, hogy *„Kádárnak mennie kell”*. 1987. június 25-én Grósz Károly lett a miniszterelnök, aki a gazdasági helyzet megoldását helyezte előtérbe, s aki az új adórendszer és a kétszintű bankrendszer bevezetésétől várta a javulást.¹³ 1988-ra azonban felgyorsultak az események, a május 20-22-ei pártértekezleten az MSZMP-n belül változások történtek: Kádár lemondott, ám megmaradt a párt elnökének és Grósz Károly lett a főtitkár.¹⁴ Majd 1988. november 24-én Németh Miklóst választották meg. Ehhez az időszakhoz tartozik még, hogy 1988. október 5-én létrehozták a társasági törvényt, amely lehetővé tette, hogy az állami vállalatok és szövetkezetek részvénytársasággá alakuljanak.

Ebben az évben egy másik jelentős folyamat indult el, méghozzá a civil szervezetek kezdtek újjászerveződni, pártosodási folyamat indult el.¹⁵

A lakitelki találkozón a megalakult Magyar Demokrata Fórum kezdetleges formája, amely 1988-ban kezdte el a tényleges munkáját, és nemzeti hagyományokra alapozó programmal lépett fel.¹⁶ 1988. március 30-án megalakult a Fiatal Demokraták Szövetsége.¹⁷ 1988. november 13-án létrejött a Szabad Demokraták Szövetsége, e szervezet tagjai a független, demokratikus állam

¹¹ Az MDF megalakulásáról Szécsi Árpád: Az MDF megalakulása címmel írt cikket a *História* 2002/8. számában

¹² Csurka u.a. 179 old.

¹³ Ágh Attila: A fordulat éve 24. old. In: Magyarország politikai évkönyve, 1988

¹⁴ Népszabadság 1988. május 21. Kádár János beszéde. Id.: *”..megkülönböztető figyelmet kell szentelni.. minden olyan törekvéssel szemben, amely szocialista rendszerünk alapjait veszélyezteti..”*

¹⁵ Csurka István a többpártrendszerrel a következőképpen nyilatkozott: *”... itt rosszabb világ lesz, hiába lesz „többpártrendszer”, mint volt. És a nemzet lényeges sorskérdései nemhogy oldódnak meg, hanem súlyosbodnak a nagy bajai.”* 238. old. In: Új magyar önépítés

¹⁶ Körösnéyi András: Újjáéledő politikai tagoltság 287-288. old. In: Magyarország politikai évkönyve, 1988

¹⁷ Fidesz- dokumentumok. In: Magyar Füzetek, 1988/19-20 valamint Szécsényi Mihály: A FIDESZ 1988-ban 313-320 old. és Körösnéyi András: Újjáéledő politikai tagoltság 289. old. in: Magyarország politikai évkönyve, 1988

megvalósítására törekedtek.¹⁸ Ezen kívül létrejött még a Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezete, a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete és a Felsőoktatási Dolgozók Demokratikus Szakszervezete. Újjáéledt ebben az időszakban az FKGP, a KDNP és a SZDB.

1989. január 11-én elfogadták az egyesülési és gyülekezési jogról szóló törvényjavaslatot. A törvény elfogadása által lehetővé vált a pártalapítás Magyarországon, legalizálták a törvényt.¹⁹ 1988 végére egyre erősebbé vált azon gondolat, hogy felül kell vizsgálni az 1956-os eseményeket. Az 1956. október 23-ai esemény nem ellenforradalom, hanem népfelkelésnek tekintendő. A döntést el is fogadta a történelmi albizottság.²⁰ Májusban megtörtént Kádár János leváltása a pártelnöki tisztségről, mely következtében egy négy tagból álló elnökség került (Grósz Károly, Németh Miklós, Nyers Rezső, Pozsgay Imre) az ország élére. Nyáron két jelentős esemény befolyásolta az ország életét és a politikai élet alakulását: Nagy Imre és mártírtársainak újratemetése és Kádár János halála.

Nagy Imre újratemetésére június 16-án került sor, a megemlékezés két helyszínen zajlott: a Hősök terén, valamint a 301-es parcellában.²¹ Kádár temetésére július 14-én került sor.²² Mindeközben felgyorsultak az események a politikai életen belül, elkezdődtek Grósz Károly félreállításának munkálatai, s ezáltal lassacskán másodrendű politikussá vált. Március 22-én megalakult az Ellenzéki Kerekasztal, ennek létrehozói voltak: Bajcsy-Zsilinszky Endre Baráti Társaság, Fiala Demokraták Szövetsége, Független Kisgazdapárt, Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája, Magyar Demokrata Fórum, Magyar Néppárt, Magyarországi Szociáldemokrata Párt, Szabad Demokraták Szövetsége, majd később csatlakozott a Kereszténydemokrata Néppárt is.

¹⁸ Mécs Imre: A Szabad Demokraták Szövetségének rövid története (1988 végéig) 293-303. old. in: Magyarország politikai évkönyve, 1988

¹⁹ Kulcsár Kálmán: Két világ között Bp., 1994.

²⁰ Szabó Miklós: A legitimáció ma Magyarországon 268. old. In: Magyarország politikai évkönyve, 1988

²¹ Magyar Nemzet, 1989. június 17. valamint A közvélemény 1988-ban 692. old. in: Magyarország politikai évkönyve, 1988

²² Népszabadság 1989. július 14.

Áprilisban megkezdődtek a tárgyalások az EKA és az állampárt között.²³ A folyamatos tárgyalások során döntést hoztak a nagymarosi gátépítés leállításáról és elfogadták az átalakulási törvényt, amely által megindult a privatizáció. A Nemzeti Kerekasztal tárgyalások is elindultak, júliusban időközi választásokat tartottak, ahol ellenzéki jelöltek jutottak képviselői mandátumhoz. Az MSZMP október 6-án tárgyalásokba kezdett, ahol megállapodtak az állampárt feloszlásában, és megalakult az új párt, Magyar Szocialista Párt néven. Majd szeptember 18-én lezárultak a Nemzeti Kerekasztal tárgyalások,²⁴ ahol elfogadták, hogy alkotmánymódosítást hajtanak végre- a XXXI. törvény október 23-án lépett életbe ugyanazon napon, amikor kikiáltották a demokratikus köztársaságot.²⁵ Ezen belpolitikai események sorozata játszott közre abban, hogy megkezdődjön a rendszerváltás.

²³ Tölgyessy Péter ezen szavakkal élt: "Az idő sürget- kezdjük azzal." A rendszerváltás foratókönyve (szerk.: Bozóki András, Elbert Márta, Kalmár Melinda, Révész Béla, Ripp Erzsébet, Ripp Zoltán) Bp., 1999. 16. old. A tárgyaláson résztvevők névsorát u.a. 211-221. old. található.

²⁴ Szeptember 18-án Antall József ezen szavakat mondta: "Mindazt, amiben megegyeztünk és ami a megszülető modern, európai Magyarország részét alkotja- a modern európai alkotmányt, a modern európai választójogot és egy modern európai pártszisztémát- , mi ezt nem kívántuk veszélyeztetni." U.a.191 old.

²⁵ Magyar Nemzet, 1989. október 24.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- [1] POZSGAY, I.: **1989**, Budapest, Püski Kiadó, 1993.
- [2] POZSGAY, I.: **Koronatanú és tettestárs**, Budapest, Korona Kiadó, 1998.
- [3] POZSGAY, I.–POLGÁR, T.: **A rendszerváltás(k)ára**, Budapest, Kossuth Kiadó, 2003.
- [4] **Rendszerváltás forgatókönyve I.-VII.**, Budapest, Magvető Kiadó, 1999.
- [5] TÓKÉS, R.: **A kialakult forradalom**, Budapest, Kossuth Kiadó, 1996.
- [6] FEHÉR, F.–HELLER, Á.: **Jalta Után**, Budapest, Kossuth Kiadó, 1995.